

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi,
Ondokuz Mayıs University Journal of Women's and Family Studies

e-ISSN: 2791-6871 OKAD, December 2021, 1 (2): 97-114

Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın

Woman During and After Divorce

Asiye BOZKURT¹

¹ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kadın ve Aile Araştırmaları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
• 21280981@stu.omu.edu.tr • ORCID > 0000-0001-6414-9005

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Derleme / Review

Geliş Tarihi / Received: 1 Kasım / November 2021

Kabul Tarihi / Accepted: 5 Kasım / November 2021

Yıl / Year: 2021 | **Cilt – Volume:** 1 | **Sayı – Issue:** 2 | **Sayfa / Pages:** 97-114

Atıf/Cite as: Bozkurt, A., "Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın - Woman During and After Divorce", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi - Ondokuz Mayıs University Journal of Women's and Family Studies*, 1(2), Aralık 2021: 97-114.

BOŞANMA SÜRECİNDE VE SONRASINDA KADIN^[1]

ÖZ:

Bu derleme çalışmasında, boşanma sürecinin kadın üzerindeki yansımaları ve kadının boşandıktan sonraki hayatı incelenmiştir. Araştırmanın amacı; kadınların boşanma sürecinde ve boşandıktan sonraki hayatlarında yaşadıklarını olumlu ve olumsuz açılardan incelemek, bu sürece değişik faktörlerin – aile desteği, ekonomik özgürlük, eğitim seviyesi, toplum, çocuk, şehir/taşıra hayatı vb.- etkisinin olup olmadığını değerlendirmektir. Boşanma nedenleri araştırılmış sosyal, kültürel, ekonomik nedenlerle birlikte eşlerin birbirine güvenini kaybetmesi, aile birliğini devam ettirecek aile içi geçimlerinin olamaması, hane dışındaki ailelerin ve akrabaların hane içine karışmaları gibi nedenlerin boşanmaya etkili olduğu görülmüştür. Araştırmanın sınırı kadınlar örneklemeyle çizildiği için, Kadınlar boşanma kararını verirken hangi faktörlerden ne yönde etkileniyorlar?; Eğitim seviyesinin, ekonomik özgürlüğün, çocuk sahibi olmanın boşanma sürecine ve sonrasına etkisi nedir?; Boşanma sonrasında kadınlar sosyal hayatlarında nasıl zorluklar yaşıyorlar?; Çocuğu olan kadın ile çocuğu olmayan kadın boşanmadan aynı derecede mi etkileniyor? sorularına yanıtlar aranmıştır. Bu bağlamda eğitim seviyesi yüksek, ekonomik özgürlüğü olan, ailesinden destek alabilen kadınların boşanma sürecini daha kolay geçirdikleri görülmüştür. Çocuğu olan, aile desteği göremeyen, eğitim seviyesi düşük, daha önce çalışma hayatına hiç katılmamış kadınların boşanmadan ve sonrasında daha fazla etkilendikleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte tüm kadınların boşanma sonrası toplum baskısından, yalnız yaşamının getirdiği ekonomik ve sosyal zorluklardan, sosyal hayata adapte olmaktan çekindikleri ve tüm bunlara bağlı olarak da boşanmayı erteledikleri sonuçlarına varılmıştır. Ayrıca çocuk sahibi olan kadınlar da boşanmayı erteledikleri ve evliliğin ilk yıllarından itibaren boşanmaya karar veren çoğu kadının şartların olgunlaşmasını beklediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: kadın, boşanma, boşanma süreci, boşanma sonrası, boşanmanın etkileri.

[1] Bu çalışma Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Toplum Araştırma ve Uygulama Merkezi (OKTAM) tarafından 4 - 5 Kasım 2021 tarihinde düzenlenen Uluslararası Kadın ve Aile Sempozyumu'nda (UKAS) bildiri olarak sunulmuştur.

WOMAN DURING AND AFTER DIVORCE

ABSTRACT:

In this compilation study, the effects of the divorce process on women and the life of women after divorce have been examined. The aim of the research is to examine the positive and negative aspects of women's experiences during and after the divorce, and to evaluate whether different factors - family support, economic freedom, education level, society, children, city/country life, etc. - have an impact on this process. The reasons for the divorce have been investigated and it has been seen that the reasons such as the loss of trust of the spouses with each other due to social, cultural and economic reasons, the inability to maintain the family unity, the intrusion of the wife's/husband's families and relatives in the household problems are effective in divorce. Since the scope of the paper has been restricted with women, what factors affect women's decision to divorce, how education level, economic freedom, having children affect the divorce process and afterwards, what kind of difficulties women experience in their social life after divorce, how women with children and women without children are affected by divorce are sought in this paper. In this context, it has been observed that women who have a high level of education, have economic freedom, and can get support from their families have less difficulty in the divorce process. It has been determined that women who have children, cannot receive family support, have a low education level, and have never participated in the working life before are more affected by divorce and its aftermath. Besides, it can be concluded that all women were afraid of the social pressure after the divorce, the economic and social difficulties of living alone, adapting to social life, and postponed the divorce due to all these problems. In addition, women who have children postponed the divorce, and most women who decided to divorce from the first years of marriage waited for the conditions to mature.

Keywords: *woman, divorce, divorce process, post-divorce, effects of divorce.*

GİRİŞ

Boşanmak en yalın ifadeyle; çiftlerin hukuki, dini vb. ritüellerle evlenerek birleştirdikleri hayatlarını yine hukuki, dini vb. ritüellerle ayırmalarıdır. Eşlerin arasındaki gerekçelere dayanarak veya anlaşarak evlilik birliğini sonlandırmalarına, boşanma denir. İradi olarak yapılan boşanma, evli çiftlerin aynı hanede ortak birliktelikle yaşamayı sürdüremeyip hukukî ritüellerle kurulan birliğe, hukuk yoluyla hakim karşısında son vermesidir (Deniz, 2019; Turgut, 2015). Boşanmanın bir nedeni olabileceği gibi birden çok nedeni de olabilir. Türk Medeni Kanunu'nun

161 –166. maddelerinde boşanma nedenleri “zina, hayata kast ve pek kötü ve onur kırıcı muamele, suç işlemek ve haysiyetsiz hayat sürmek, terk ve akıl hastalığı, evlilik birliğinin sarsılması veya ortak yaşamın yeniden kurulamaması, eşlerin boşanmada anlaşmaları ile fiili ayrılık nedeniyle ortak yaşamın kurulamaması olarak sıralanmaktadır” (Türk Medeni Kanunu, 2002). Boşanma; nedeni her ne olursa olsun, karar verme aşaması, süreci ve boşanmadan sonraki hayatın devamı gibi bir çok açıdan tek tek incelenip ele alınması gereken karmaşık bir durumdur. Evlilikte eşlerin birbiriyle anlaşamaması, geçimsizliğin artması birbirlerinin beklentilerine yanıt verememeleri boşanma sebepleri olarak görülmektedir. Bu sebepler hukuksal, psikolojik, ekonomik ve toplumsal açılarla çok boyutludur (Aktaş, 2011). Her insan kendi içinde bir dünyadır ve yaşadığı toplumda, sosyal kültürel gelişmeye bağlı olarak duygu ve düşünce dünyasını. Boşanma insanî bir olgu olması sebebiyle, bu olgunun tek bir boyuttan incelenip sonuçlara varılması zordur. Ailede çocuğun olması, toplumsal etkenler, ekonomik koşullar, bireyin içinde bulunduğu psikolojik koşullar, kadının ve erkeğin boşanma sürecini farklı şekillerde geçirmeleri boşanma olgusunun çok yönlü ele alınması gerekliliğini artırmaktadır.

Bu bağlamda Kadınlar boşanma kararını verirken hangi faktörlerden etkileniyorlar; Eğitim seviyesinin, ekonomik özgürlüğün, çocuk sahibi olmanın boşanma sürecine ve sonrasına etkisi nedir; Boşanma sonrasında kadınlar sosyal hayatlarında nasıl zorluklar yaşıyorlar; Çocuğu olan kadın ile çocuğu olmayan kadın boşanmadan aynı derecede mi etkileniyor? soruları makalenin yanıt bulmak istediği problemlerdir. Dolayısıyla kadınların boşanma sürecini ve sorunlarını anlayabilmek bu çalışmanın temel amacıdır. Öte yandan, kadınların boşanma sürecinde ve boşandıktan sonra yaşadıkları hayatı olumlu ve olumsuz yönleriyle inceleyen, bu sürece aile desteği, ekonomik özgürlük, eğitim seviyesi, toplum, çocuk, şehir/taşra hayatı vb.- değişik faktörlerin etkisinin olup olmadığını tespit eden, boşanma olgusunu kadın açısından inceleyen son yıllardaki araştırmaları analiz ederek bu çalışmaları derlemek, daha sonraki bilimsel çalışmalarda kadınlar için boşanma olgusunun hangi bağlamlardan incelenmesini gerektiğini anlamaya çalışmak makalenin diğer amaçlarıdır.

Çok çeşitli kültürlere sahip olan ve değişen dünya çerçevesinde, boşanma kavramının üzerine çok yönlü çalışmalar yapmak gerekir. Elbette boşanma sadece kadını etkilemeyen, erkek bireyi ve varsa çocukları da etkileyen bir durumdur. Ancak bu çalışma boşanma olgusunu sadece kadın açısından incelemek üzere sınırlandırılmıştır.

Makale sonuçla birlikte beş ana bölümden oluşacaktır fakat bu ana başlıklardan önce makalenin yöntemini açıklayan bir bölüme yer verilecek, daha sonra konu başlıklarına geçilecektir. Birinci başlıkta aile, evlilik ve boşanma kavramlarına değinilecek, ilk başlığı takip eden bölümde ise boşanmanın nedenleri ve boşan-

ma oranları üzerinde durulacaktır. Üçüncü bölümde kadının boşanma sürecinde yaşadıkları birçok faktör üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır. Daha sonraki bölümde ise boşanma sonrası hayatın zorluğu ve kolaylığı üzerinde durulup sonuç başlığına geçilecektir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma betimsel bir çalışmadır. Betimsel yaklaşım çerçevesinde doküman incelemesi yapılarak makaleler incelenmiş ve boşanma olgusunu kadın açısından araştıran çalışmalar derlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu internette elde edilen kaynaklar oluşturmaktadır. Google Scholar, Academia, Dergipark platformlarında boşanma ile ilgili yapılan Türkçe makaleler, çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Bu çalışmalardan hareketle en çok atıfta bulunulan, “Google Scholar, Dergipark, Academia, Google Kitaplık”ta yayınlanan 30 kaynak makalenin örnekleme olmuştur. Bu kaynakların 15’i Türkçe, 4’ü İngilizce makalelerden; 3’ü kitap yayınlarından, 3’ü de tezden oluşmaktadır. Ayrıca bakanlık bünyesinde yapılan 4 çalışma da incelenmiştir. Türk Medeni Kanunundan yararlanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Veriler belgesel kaynak tarama yöntemiyle toplanmıştır. Makalede kullanılan kaynaklar, elektronik ortamda bilimsel makale, kitap, broşür, dergi için kullanılan “Google Scholar, Dergipark, Academia, Google Kitaplık” arama motorlarından elde edilmiştir. Ulaşılan çalışmalar sadece elektronik ortamdaki verileri oluşturmaktadır, elektronik ortamda olmayan yazılı yayın ve çalışmaları içermemektedir. Dolayısıyla makale elektronik ortamdaki verilerle sınırlıdır.

Verilerin Toplanması

Google Scholar, Academia, Dergipark platformlarında boşanma ile ilgili Türkçe ve İngilizce anahtar kelimeler (boşanma, kadın, boşanma süreci, boşanma nedeni, boşanan kadın, woman, divorce, divorce process, post-divorce, effects of divorce vb.) aratılarak son yıllardaki yayın taranmıştır. Bulunan makaleler ön literatür taramasıyla incelenip, makalelerde en çok kullanılan kaynaklardan ve son yıllarda yapılan çalışmalardan 30’u veri olarak kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

Toplanan kaynaklar doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Elektronik ortamda ulaşılabilen tüm çalışmalar genel tarama yöntemiyle özet, tam metin ve kaynakça olarak değerlendirilip, daha sonra bu çalışmalarda en çok kullanılan kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Makale, tez, kitap, bakanlık çalışmasından oluşan bu kaynaklar kadının boşanma süreci ve sonrası bağlamlarında çözümlendirilmiş, veriler dolaylı ve doğrudan kaydedilmiştir.

AİLE, EVLİLİK VE BOŞANMA ÜZERİNE

Boşanma kavramının üzerinde durmadan önce aile ve evlilik olgularını açıklamak gerekir. Aile; bir gereksinim üzerine, belirli koşullar bir araya getirilerek kurulmuş kurumdur (Sayın, 2011). Evlilik yoluyla oluşturulmuş, evlat edinme, kan ve akrabalık bağlarıyla birbirine bağlanmış insanların aynı hanede yaşayıp, aynı geliri paylaştığı sosyal ve toplumsal bir kurumdur. Tarih içinde farklılaşıp değişse bile her zaman toplumu oluşturan en küçük yapı olmuştur.

Aile toplumun en küçük birimi olarak, evlilik yoluyla tarafların bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Evlilik, aile kurumunu kurmakla birlikte, çiftlerin birlikteliğini toplumsal normlara uygun ve meşru hale getirir (Turgut, 2015). Evlilik, ailenin oluşması için hukuksal, dinsel vb. yollarla kurulan bağın adıdır. Evlilik yoluyla kurulan aile toplum mekanizmalarının aksamadan işlemesi için gerekli olan temel bir kurumdur.

İki sebeple aile temel bir kurumdur: Öncelikle aile kurumu, dünya nüfusunun devamını sağlar, ikinci olarak da devletlerin, toplumların düzgün işlemlerini sağlayan sosyal davranışların eğitimini bireylere aktarır ve ekonomik faaliyetlerin yürütülmesini sağlar. Geleneklerle aile bireylerinin alacağı roller belirlenir. Bu roller toplumların, ailelerin geleneklerine göre farklılık gösterir ve toplumların veya aile tiplerinin beklentilerine göre şekillenirler. Bu farklılıklara rağmen ailelerin belli başlı işlevleri dünyadaki tüm toplumlar için aynıdır. (Bulut, 1993).

Toplumsal yapılarıdaki gelişmeler, toplumların sistemlerinde de değişmelere neden olmaktadır. Aile de toplumun en küçük, temel birimi olduğu için her dönüşümden etkilenerek değişmektedir (Sayın, 2011). Aile hem toplumu etkileyerek değiştiren hem de dünyanın tarihsel, toplumsal olgularından etkilenerek değişen bir kurumdur. Aile kavramı; bilim ve teknolojinin gelişmesi sonucunda insanların imkanlarının ve eğitim durumlarının etkisiyle değişime uğramıştır. Dolayısıyla geçmişteki aile kurumu ile modern insanın aklındaki aile aynı değildir. Halen değişimini sürdüren aile kavramı gelecekte de aynı kalmayacaktır.

“Geçiş dönemlerinde (pre-modern dönemden modern döneme) toplumu bir arada tutan sosyal ve ekonomik özgürlükler arttıkça bağlılık yeminlerinin önemi de ortadan kalkmaya başlamıştır. Aynı şekilde dini inancın sosyal yaşam üzerindeki etkisi ve caydırıcı özelliği azaldıkça nikâh başta olmak üzere çiftleri birbirine bağlayan manevi ilişkiler de çözülmeye başlanmıştır. Çiftlerin özel yaşamlarında meydana gelen bu değişiklikler, zaman içinde sadakat duygusunu yitiren ve karşıdakine güvenmeyen bir birey tipolojisini de yaratmıştır. Neticede toplumda güven ilişkisinin zedelenmesi evliliklerin boşanmayla neticelenmesini körüklemiştir. Bu eğilim, günümüzde daha fazla kendisini hissettirmiş ve boşanma, sıradan bir olay haline gelmeye başlamıştır” (Sarpkaya, 2012). Bu bağlamda boşanma aileyi, bireyleri, toplumsal yapıyı önemli ölçüde etkileyen karmaşık bir kavramdır.

Eşlerin kanundaki gerekçelere dayanarak veya anlaşarak evlilik birliğini sonlandırmalarına, boşanma denir. İradî olarak yapılan boşanma, evli çiftlerin aynı hane ortak birliktelikle yaşamayı sürdüremeyip hukukî ritüellerle kurulan birliğe, hukuk yoluyla hakim karşısında son vermesidir (Deniz, 2019; Turgut, 2015).

BOŞANMA NEDENLERİ

Boşanma olgusu, toplumun değişmesiyle daha esnek bir yapıya sahip olmuştur. Kadının eğitim seviyesinin artması, çalışma hayatına katılıp para kazanması, geniş aile yapısının çekirdek aile ile değişmesi, kent yaşamının artması gibi sebeplerle kadınların özgürleşmesini sağlamış ve toplumların nezdinde hoş karşılanmayan boşanma algısı yıkılmıştır. Böylelikle geleneksel toplumlarda hoş karşılanmayan, örf ve adetlerin ve dinlerin etkisiyle ayıp veya günah olarak nitelendirilen boşanma günümüzde çok sık karşılaşılan, doğal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Şentürk, 2008; Erbay, Gök ve Kardeş, 2015).

Sosyolog ve ekonomist Becker; kadınların sigorta ödemelerinin yapılması ve maaşlarının artmasıyla boşanma oranlarının doğru orantılı olduğunu ifade eder (Okay, 2004). Boşanma, kadınların ilişkideki pazarlık pozisyonunu değiştirerek, evlilik dışı seçeneklerin değerini evlilik içinde pazarlığa çevirerek veya evlilik içinde uzmanlaşmanın getirilerini değiştirerek kadın işgücü arzını etkileyebilir. Kadınların ekonomik bağımsızlıklarının olması boşanmada önemli bir etkidir. Ancak kadınlar boşanma ihtimali olduğu için işgücüne katılım sağlamaktadır. İşgücüne katılım tek başına boşanmaya neden olmamaktadır (Stevenson, 2008).

Boşanan bireylerin içinde buldukları sosyal ekonomik koşulların farklılığı ve çeşitliliği, ebeveyn olup olmama durumları, boşanmaya karar vermede etkili olan mekanizmaların varlığı boşanma olgusunun tek bir çerçeveden incelenip belli başlı nedenlere bağlanmasını mümkün kılmamaktadır. Bireylerin kişilik özelliklerine, evlilikten beklentilerine, aile yapılarına göre boşanmanın nedenleri farklılık göstermektedir.

Evlilikte eşlerin birbiriyle anlaşamaması, geçimsizliğin artması birbirlerinin beklentilerine yanıt verememeleri boşanma sebepleri olarak görülmektedir. Bu sebepler hukuksal, psikolojik, ekonomik ve toplumsal açılarla çok boyutludur (Aktaş, 2011). Evliliğin bitmesinin çok çeşitli sebepleri vardır: Ekonomik sıkıntı, çiftlerin yetiştikleri kültürlerin farklılığı, çiftler arasındaki cinsel problemler, sağlıklı iletişim kuramama, aldatma, hane içinde psikolojik, fiziksel, cinsel şiddet, ortak nokta olmaması, çiftlerin birbirine vakit ayırmaması, hane dışından aşırı müdahale, eşlerin evlenmeden önceki ailesine bağımlı olması, çocuk sahibi olamamak, sosyo – ekonomik farklılıklar, kuşak farkına varan yaş farkının olması, erken yaşta ve acele evlilik, eşlerden birinin rıza dışı evlendirilmesi, çiftlerden birinin yaşama bakış açısının değişmesi dolayısıyla davranışlarının değişmesi, psikolojik hastalıklar; depresyon, patik atak, şizofreni benzeri hastalıklar, kötü alışkanlıklar; madde – alkol, kumar vb. bağımlılığı en çok karşılaşılan sebeplerdir (Sucu, 2007).

Türk Medeni Kanunu'nun 161 –166. maddelerinde boşanma nedenleri “zina, hayata kast ve pek kötü ve onur kırıcı muamele, suç işlemek ve haysiyetsiz hayat sürmek, terk ve akıl hastalığı, evlilik birliğinin sarsılması veya ortak yaşamın yeneden kurulamaması, eşlerin boşanmada anlaşmaları ile fiili ayrılık nedeniyle ortak yaşamın kurulamaması olarak sıralanmaktadır” (Türk Medeni Kanunu, 2002).

Kadınların boşanma nedenleri; evlilikte cinsel, psikolojik ve fiziksel şiddet görmek, eşin madde bağımlılığı, kumar oynaması, aldatılma, eşin ailesi tarafından görülen baskılar, ekonomik olarak geçinememek, cinsel sorunlar yaşamak, erken yaşta, rıza dışı evlendirilme olarak sayabiliriz (Arıkan, 1992).

Ataerkil toplumların dayattığı rolleri uygulamakta ısrar eden erkek, kadınların eğitim, çalışma yoluyla toplum içindeki statülerini genişlettiklerini kabullenememektedir. Dolayısıyla da kadının daha fazla özgürleşmesini, kimliklerinin farkına varıp kendi hayatıyla ilgili bireysel kararlar almasını bastırmak isteyen erkek şiddete başvurmuştur (Sarpkaya, 2012). Böyle bir durumda kadın için boşanma bir çıkış yoludur. Cinsel, psikolojik, fiziksel, ekonomik şiddet ve baskı gören kadınlar için boşanmak; evliliğin işkence haline döndüğü ve psikolojik olarak zarara uğradığı durumdan kurtuluştur (Tarakçı ve Keskin, 2021, ss. 207-222).

Aldatma, psikolojik veya fiziksel şiddet, alkol veya uyuşturucu gibi nedenlerle boşanan kadınların sayısının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir (Amato ve Previti, 2003). Erkekler; kadın özgürlüğünü boşanma nedeni olarak kabul ederken, kadınlar; aldatmayı, evliliğin mutluluk getirmemesini, eşlerinden şiddet görmelerini, eşlerinin madde bağımlısı olmasını ve anlaşamamayı boşanma nedeni olarak görmekte-dirler (Cleek ve Pearson, 1985).

Evlilikte iletişim, aile kurumunun korunmasında en temel basamaktır. Fakat

çiftlerin çeşitli sebeplerle iletişimi sağlayamaması boşanmaya neden olmaktadır. Modern dünyanın teknolojisiyle hayatımıza giren sosyal medya, eşler arasındaki iletişimsizliği artıran, boşanmaya neden olan sebeplerden biridir. Sosyal medya eşler arasındaki ilişkiyi farklı boyutlarda etkilemektedir, ilk olarak eşler beraber vakit geçirmek yerine sosyal medyada vakit geçirmeyi tercih etmektedirler; ikinci olarak da bireyler akıllı telefonlarından çok kolay bir şekilde ulaştıkları sosyal medya uygulamalarına günün her saatinde girebilmektedirler. Sanal dünyada, daha kolay gizlenebilir olunması eşlerin aldatma eğilimini artırmakta ve aldatmayı kolaylaştırmaktadır. Böyle bir ortamda eşlerin birbirine güveni azalmakta ve en doğru iletişim biçimi olan yüz yüze iletişimi reddetmektedirler. Bu bağlamda sosyal medya aile içi iletişimi sığlaştırıcı etki yaratmaktadır (Dizman, 2019).

Kaya'nın aktardığına göre; Weil (1975) boşanma sebebini; evlilikte uyum ve iletişim problemlerine bağlı olarak, eşlerin evlilik içinde bulamadığı doyumunu dışarıda araması ve bunun sonucu olarak eşlerin birbirini aldatması olarak görmektedir. Bu durumda hem eşler hem de varsa çocuklar çok etkilenmektedir (aktaran Kaya, 2021). Bu bağlamda; en önemli boşanma sebeplerinden biri olarak aldatma görülmektedir. Şiddetli geçimsizlik olarak açılan hemen hemen tüm boşanma davalarının altında tarafların gizlediği bir aldatma durumu söz konusu olmaktadır (Doğan, 2016).

BOŞANMA SÜRECİNDE KADIN VE SORUNLARI

Kadınlar; 19. yüzyıldan beri devam eden kadın hareketleriyle birlikte birçok haklar elde etmiş, özel alandan çıkıp kamusal alanda daha çok var olmuşlardır. Değişen bu toplumsal dinamiklerle kadın bireylerin sosyal hayattaki konumları eskiye nazaran iyileşmiştir. Böylelikle kadınlar, kendi hayatlarıyla ilgili daha fazla söz sahibi olmuşlardır. Bu durum boşanma kararı veren kadının seçimlerine de yansımıştır. Öte yandan eğitim seviyelerinin artması, ekonomik özgürlüklerinin olması, sivil toplum kuruluşlarından ve devletten destek alabilmeleri, yasalarla haklarının koruma altına alınması, ailelerinin ve arkadaşlarının yanlarında durmaları kadınlar için boşanma kararını vermede etkili olan kolaylaştırıcı mekanizmalar olmuştur.

Fakat toplumumuzda, boşanma, kadınlar için hâlâ çok zorlu bir süreçtir. Kadınlar, bu dönemde erkeklerle oranla daha zor şartlar altındadır. Toplumumuz da dahil olmak üzere ataerkil toplumlarda kadın geri plana itilmiştir. Böyle olması onların hayat içinde erkeklerden daha zor şartlarda yaşamalarına neden olmuştur. Bu zorluklardan biri de boşanmadır; kadın, çiftler arasında boşanmanın etkilerini en derinden hisseden bireydir. Bu etkiler sebebiyle kadınlar boşanmayı ertelemektedirler. Özellikle de daha önce çalışma hayatına katılmamış, eğitim seviyesi düşük, ev dışında sosyal bir hayatı olmayan kadınlar boşanmayı daha çok ertele-

mekle hatta belki de boşanmaya cesaret edememektedirler. Tüm bunların yanı sıra kadının boşanmak istemesi çevre tarafından, özellikle eşi ve ailesi tarafından baskı görmesine neden olmaktadır ve kadının tekrar düşünmesi istenmektedir (Can ve Aksu, 2016). Eril toplum düzeninin bir sonucu olarak kadınlar, boşanma sonrası, toplumsal baskının, bazen ölüme varan şiddetin mağdurları olmaktadır. Tüm bu dezavantajlı durumlar kadının boşanma kararı almasını zorlaştırmaktadır.

Toplum düzeninde iktidar olan erkek, kadının boşanma isteğine karşı çıkabilmektedir. Aslında Türk Medeni Kanunu'nda kadın ve erkek için eşit haklar verilmektedir. Boşanma hakkı da hem erkek hem de kadın için tanınmış bir haktır. Fakat aile baskısı, kocanın boşanmak istememesi, geleneksel veya dini dayatmalar, toplumun boşanan kadını hoş karşılamaması gibi durumlarla bu hakkın kullanılması engellenmektedir (İlkkaracan, 1998). Ayrıca kadının haklarının farkında olmaması, bu konuda bilinç düzeyinin az olması veya bilgiye ulaşımının mümkün olmaması da kanunların tanıdığı hakları kullanmasına engel teşkil etmektedir.

“Modern toplumda kadının çalışma yaşamına katılarak kamusal alanda görünür hale gelmesi, toplumsal değişmeye bağlı olarak toplum içerisinde kadının statüsü ve rolü değişmiştir. Buna bağlı olarak kadının kendi evliliği ve boşanması üzerinde söz hakkı olmaya başlamıştır. Ancak kadının boşanma özgürlüğü ve hakkının önünde birtakım engeller vardır. Bu engellerden biri geleneksel yapının devam etmesidir. Geleneksel yapıda toplumsal düzen ve ilerleme istenir. Burada toplumsal düzen ve ilerleme için geleneksel rollerin oynanması beklenir. Boşanma hak ve özgürlüğünün önündeki diğer bir engel de evlilik kurumuna atfedilen kutsallıktır. Aile kurmunun kutsal kabul edildiğini toplumlarda kadının boşanma hak ve özgürlüğü feda edilebilmektedir. Boşanmanın önündeki engellerden biri de kadına bağlı olarak ortaya çıkan engellerdir.” (Tarakçı ve Keskin, 2021, ss. 207-222).

Yapılan bir çalışmada; evliliğin ilk yıllarında kadınların evlilik kurumundan kolayca vazgeçebildikleri görülmektedir. Bu da evliliğin sosyal ve kültürel olarak getirdiklerini, kadının tümüyle içselleştirememesine bağlanmaktadır. İlerleyen yıllarda boşanma zorlaşmaktadır çünkü; edinilen çevre, statü, hayat şartları, çocuk gibi faktörler sahneye çıkmaktadır. Evlilik vazgeçilmez bir hal almaktadır (Karakaya, 2019).

Çocuk, boşanma sürecini ve sonrasını etkileyen en önemli faktörlerin başında gelmektedir. Anne olan kadınlar, boşanmaya karar verme aşamasında, çocuklarından dolayı boşanma sürecini ertelemek veya boşanamamaktadırlar. Boşanmak isteyen anne, çocuklarının geleceğini veya aile düzenlerinin bozulmamasını düşündüğü için boşanmaya karar verememektedir, boşanmayı ertelemektedir (Can ve Aksu, 2016). Yıllar süren düşünme sonrası boşanma kararı alan boşanmış aneler için boşanmak son çaredir. Boşandıktan sonra da ruhsal, finansal, çevresel

sorunlar yaşamakta ve bunlarla baş etmek zorundadırlar. Tüm olumsuzluklara rağmen boşanmanın kadına rahatlama, özgürlük hissi verdiği, kendini geliştirme imkanı sağladığı ve kadının hayata daha uyumlu bakmasını sağladığı görülmektedir (Sarıoğlu, 2014).

Boşanma sürecindeki kadını etkileyen bir başka nokta, kadının eğitim seviyesi ve ekonomik özgürlüğüdür. Çalışarak finansal özgürlüğü elde edebilen kadınlar şiddet, aldatma gibi durumlarda çalışmayan kadınlara göre daha kolay karar alabilmektedir (Sarıoğlu, 2012). Boşanma konusunda çalışmalar yapan Amato kadının eğitilmiş olabileceğini önemli görür. Eğitilmiş kadın çalışma hayatının içinde olmasa bile her an çalışabilecek potansiyele sahiptir. Dolayısıyla evlilikte boşanma yoluna girmiş kadın için eğitilmiş olmak eşine karşı güçlü olmasının sağlar. Çünkü o, çalışarak kendi ayakları üzerinde durabilir, hayatta tek başına yaşayabilir, bu bağlamda diğerlerine daha az bağımlı olur (Karakaya, 2019). Ayrıca evliyken çalışma hayatında olmayan veya düşük gelirli kadınların, boşanma sürecindeki masrafları, boşandıktan sonraki kalacak yer sıkıntıları ve ekonomik problemleri, süreci uzatmalarına neden olmakta ve onlar şartların olgunlaşmasını beklemek zorunda kalmaktadırlar.

BOŞANMA SONRASINDA KADIN VE SORUNLARI

Arıkan'ın araştırmalarının sonuçlarına göre; finansal sıkıntılar, toplumun baskısı, velayet babada ise çocukları özleme, boşanan kadına yanlış gözle bakılmasıyla gelen erkek tacizi, aileden gelen psikolojik baskılar kadınların boşandıktan sonra en çok karşılaştığı sorunlardır (Arıkan, 1996; Aktaş, 2011). Bu bağlamda, Schalkwyk, kadınların boşandıktan sonra sosyal hayatlarını idare etmelerinin, kendilerini ve hayatlarını yeniden kurmaya çalışmalarının zorlu bir mücadele olduğunu söyler (Schalkwyk, 2005). Kültür, toplumun baskısı, finansal etmenler, eğitim düzeyi, devlet desteği gibi nedenlerden dolayı kadının boşanma sürecindeki problem çözme yeteneği erkeklere oranla daha düşüktür (Erbay, Gök ve Kardeş, 2015). Schalkwyk, boşanmış kadınlar üzerinde yaptığı bir çalışmada kadınların boşanma sonrası kendilerini suçlu ve üzerlerinde aşırı baskı hissettiklerini, boşanma sonrası hayatta tek kalmaya alışmadıklarını tespit etmiştir (Schalkwyk, 2005).

Boşanan kadın maddi ve manevi olarak bir çok yönden sıkıntı yaşamaktadır. Boşanmayla birlikte gelen kültürel ve sosyal baskı; kendisinin veya erkeğin ailesinden gelen hor görülme, dışlanma; finansal refahın düşmesi; evlilikle elde edilen sosyal statünün kaybedilmesi; boşanan erkeklerin eşit muamele görmemesi; çocuklarıyla ilgili yaşadıkları duygusal bunalımlar, kadınların boşanmadan sonra yaşadıkları sosyal, kültürel ve ekonomik sıkıntılardır. Kadın sadece bireysel ve ruhsal sıkıntılar yaşamamakta, toplumun yapısından kaynaklı problemlerle de karşı karşıya kalabilmektedir. (Sarıoğlu, 2012). Boşanan kadın, yaşadığı sosyal

çevreden, kazandığı statüden, evlilikle edindiği dostluklardan boşanmayla birlikte uzaklaşmak durumunda kalmaktadır. Bu durum kadınlarda başarısızlık duygusuna ve arkadaşlarını kaybedeceğine dair inançlara sebep olmaktadır. Kadının yaşadığı kaosa sebep olan unsurlar; toplumun önyargıları, ailenin veya çevrenin baskıcı tutumları, eş ile ortak ilişkilerinin sonlanması olarak sıralanabilir. Kadının içinde bulunduğu kaos ortamı, kadına baskı yapabilmekte ve onu yer değişikliğine, evlilikteki sosyal ilişkilerini yeniden yapılandırmaya itmektedir (Sucu, 2007). Eril iktidarın egemen olduğu toplumlarda kadının çocuk sahibi olması ona statü ve değer kazandırır. Çünkü; ataerkil sistemlerde ev içine hapsedilen kadının emeği görülmez ve üretimden sayılmaz. Fakat çocuk sahibi olmak üretime katkı, erkek neslinin çoğalması olarak kabul gördüğü için çocuğu olan kadın değer görür, statü kazanır. Çocuk sahibi olan boşanmış kadınların gördüğü değer, boşanmış çocuğu olmayan kadınlardan daha fazladır. Ülkemiz gibi toplumlarda hem boşanmış hem de çocuğu olmamış kadının yaşadığı statü kaybı daha fazladır. Bu bağlamda, çocuk sahibi olan boşanmış kadınları toplum daha fazla kabul etmekte ve onlara daha fazla değer vermektedir (Sarpkaya, 2013) .

Boşanmanın hoş karşılanmadığı toplumlarda, boşanan kadının üzerindeki baskı artmaktadır. Boşanan kadın, boşanma sonrası hayattan çekinmekte ve daha dikkatli yaşamaya çalışmaktadır. Handan Karakaya'nın 2018 yılında yaptığı bir çalışmada; görüşülen kadınların; boşanmaya karar verirken toplumdaki "boşanmış kadın" algısından korkmadıklarını ifade etseler bile, boşandıktan sonra sosyal yaşamlarında değişiklikler olduğu, dikkat çekmeden giyinmeye, herkesle görüşmemeye, her yere gitmemeye çalıştıkları tespit edilmiştir. Aslında "boşanmış kadın" önyargısından içten içe ürktükleri görülmektedir (Karakaya, 2019). Bu bize gösterir ki, boşanan kadın sosyal hayatta fazla dikkat çekmemeye çalışarak, tacize, toplumun kötü bakışlarına ve baskılarına karşı kendini korumaya çalışmaktadır. Tüm bunlarla birlikte büyük şehirlerde yaşayan boşanmış kadınlar toplumun baskısından kendini daha kolay koruyabilmekte, yaşanılan yerin küçük olması, toplumun yapısına da bağlı olmakla birlikte boşanmış kadın üzerinde daha fazla baskı oluşturmaktadır.

Kadınlar, boşanma dönemi ve sonrası yaşadıklarından dolayı birçok psikolojik problemlerle karşılaşabilmektedirler. Boşanmış kadınlarda anksiyete başta olmak üzere birçok psikolojik sorunlar görülmektedir. Öngider'in yaptığı bir çalışmada boşanmış ve evli kadınların anksiyete düzeyleri karşılaştırılınca boşanan kadınlardaki anksiyete daha yüksek çıkmaktadır. Kadının boşandıktan sonra yaşadığı anksiyeteye; içinde bulunduğu toplumun sebep olduğu maddi ve manevi sorunlarla tek başına mücadele etmek zorunda olması etki edebilmektedir (Öngider, 2011, 2013). Kadının bireysel sorunlarının dışında çocuklarının problemleriyle de ilgilenmek durumunda olması, çocukların babasından veya çevresinden destek görememesi, kadının psikolojik problemlerini artırmaktadır. Boşanma sürecinde ve

sonrasında yaşanan durumu zorlaştırmaktadır (Öngider, 2013). Başka bir araştırmada ise görüşülen kadınların bazıları boşanma ile mücadelede çocuklarının önemli bir etken olduğunu belirtmektedirler; “D...’in babasından ayrıldıktan sonra yaşadığım süreçte gittim. Anti depresan da kullandım, sinir krizi de geçirdim. Ama o ilaçların beynimi uyuşturduğuna, (sorunların) üstünü kapattığına karar verdim... Benim oğlum için sağlam olmam gerekiyor.” (K/35/Öğretmen) (Baynal, 2018).

Aile ve yakın çevresinden destek gören veya profesyonel destek alan kadınlar, boşanma durumuyla daha kolay mücadele edebilmektedirler. Yücel Can ve Nazlı Buket Aksu’nun bir çalışmasında, aile desteği alan, boşanan bir kadının söyledikleri, aile desteğinin önemini göstermektedir; “Evlilik hayatım boyunca hiç çalışmadım. Eşimden şiddet görüp aldatılınca ailem bana sahip çıktı. Maddi ve manevi her anlamda bana destek olacaklarını söylediklerinde eşimin bütün ikna çabalarına rağmen 24 yıllık evliliğimi bitirme kararı aldım. Eğer ailem destek olmasaydı bu kararı asla alamazdım.” Yine aynı çalışmada; çalışmaya katılan kadınlardan, ailesinden destek gören kadınların bu süreci ve korkularını daha kolay aştığı görülmektedir. Ailesinin destek vermediğini veya ailesinin kendisiyle görüşmeyi kestiğini belirten kadınların, boşandıktan sonra yaşadıkları kaosla baş etmekte ve kendi hayatlarını yeniden kurmakta zorlandıkları tespit edilmektedir (Can ve Aksu, 2016).

Boşanmayla toplum içindeki bazı kimliklerini yitiren kadın, çocuklarına daha iyi yaşam şartları sağlamak veya iş hayatında daha başarılı olmak için kaybettikleri kimliklerin yerini, başarılı kendi ayakları üzerinde durabilen güçlü kadın kimliğiyle doldurma eğilimindedir. Böylece toplumun dışlamasından ve baskılarından sıyrılarak kendi yaşamında mücadele edebilmektedir. Kadının çalışması, boşandıktan sonrası için de kolaylık sağlamaktadır. Çalışan boşanmış kadınlar, çalışmayan kadınlara göre hem finansal açıdan hem de toplumsal hareketlilik açısından daha iyi şartlarda yaşamaktadırlar. Eril iktidarın hakim olduğu toplumsal yapılar- dan uzak yaşayan ekonomik özgürlüğü olan kadın, sosyal hayatına daha rahat devam etmektedir. Örneğin; iş veya bireysel seyahatlere çıkabilmekte, - bazı ölçütlere göre- istediği kişilerle görüşebilmekte, yalnız yaşayabilmektedir. Fakat çalışmayan, ekonomik olarak başkasına bağımlı olan kadınlar için tüm bunlar mümkün değildir. Boşanmış ve finansal özgürlüğü olmayan kadınlar, çocukları da varsa onlarla birlikte evlenmeden önceki sosyal hayatın sınırlı olduğu hayata, aile evine dönebilmektedir (Sarpkaya, 2012).

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Boşanma, toplumumuzda kadınlar için hep zorlu bir süreç olmuştur, öncesi ve sonrasında kadınlar birçok engelle karşılaşmışlardır. Gelenek, aile, eril sistem kadının boşanmasını istememiş; boşanma özgürlüğünün önüne geçilmiştir. Kadınlar boşanma kararını alırken; ekonomik sıkıntılar, çocukları için daha iyi bir gelecek

kaygısı, ailenin veya geleneklerin yaptığı baskılarda etkilenmekte ve boşanma sürecini sürekli ertelemek zorunda kalmaktadırlar. Kadınların şartlar olgunlaşınca-ya (çocukların büyümesi, ekonomik rahatlık vb.) kadar bekledikleri görülmüştür. Ayrıca çocuk sahibi olan kadınlar çocuklarından dolayı boşanmayı son çare olarak görmüşlerdir.

Kadınların, boşanma sonrası hayatlarını yeniden kurabilmeleri için ciddi bir emek harcamaları gerektiği görülmüştür. Problemler, boşanma süreciyle sınırlı kalmamış; ekonomik ve sosyal sorunlar, toplumsal baskı, taciz, prestij kaybı gibi birçok yönden devam etmiştir. Tüm bu sorunlarla beraber kadınlar, anksiyete gibi birçok psikolojik problemler de yaşamışlardır. Ancak aileden veya bir uzmandan destek alabilen kadınlar, süreci daha rahat geçirmiştir. Ailesi tarafından destek görmeyen kadınlar zorlanmışlardır. Öte yandan çalışan, eğitim seviyesi yüksek olan kadınların daha kolay boşanma kararı aldıkları görülmüştür.

Tüm bu çalışmalar çerçevesinde, kadınların boşanma süreci ve sonrası yaşadıkları sorunları çalışan makalelerden derleme yapılmıştır. Ve ulaşılan sonuçlarla birlikte, kadınlar sosyal hayata daha çok kazandırılabilir; devlet, sivil toplum kuruluşları ve aile işbirliği ile kadınlara boşanma sürecinde ve sonrasında daha çok destek verilebilir. Ayrıca boşanma olgusuyla alakalı, toplumsal cinsiyet rolleri ve boşanmayı kabul etmeyen erkek şiddeti bağlamlarında çalışmalar yapılabilir önerisi getirilmiştir.

TEŞEKKÜR

Makaleyi yazma sürecinde nasıl ilerlemem gerektiği noktasında beni yönlendiren, hatalarımı düzeltmeme ve öğrenmeme yardımcı olan Kadın ve Aile Araştırmaları Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Hatice Kumcağız'a teşekkürü bir borç bilirim.

KAYNAKLAR

- Aktaş, Ö. (2011). *Boşanma nedenleri ve boşanma sonrasında karşılaşılan güçlükler*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Amato, R ve Previti, D. (2003). People's reasons for divorcing: gender, social class, the life course and adjustment. *Journal of Family Issues*, 24, 5.
- Arıkan, Ç. (1996). *Halkın boşanma ile ilgili tutumları*. Ankara: TC.Aile ve Başbakanlık Kurumu.
- Baynal, F. (2018). Boşanma sonrası başa çıkmada dini ve manevi etkilerin incelenmesi. *Bilimname*, 35.
- Bulut, I. (1993). *Ruh hastalığının aile işlevlerine etkisi*. Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı.
- Can, Y ve Aksu, Nazlı, B. (2016). Boşanma sürecinde ve sonrasında kadın. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15.
- Cleek, Margaret G. ve Pearson, Allan, T. (1985). Perceived causes of divorce: an analysis of interrelationships. *Journal of Marriage and the Family*, 47, 1.
- Deniz, Mehmet, B. (2019). *Aile hukuku*. Ankara: TC Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Aile Eğitim Programı.
- Doğan, Ş. (2016). Boşanma nedenlerine yönelik tutumlar: boşanmayı artırıcı veya engelleyici faktörlere yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4, 991-1011.

- Erbay, E. ve Gök, F. ve Kardeş, T. (2015). Aile mahkemelerine başvuran ve boşanma sürecinde olan ailelerin problem çözme becerilerinin incelenmesi. *TSA*, 1.
- İlkkaracan, P. (1998). Doğu Anadolu'da kadın ve aile. *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, 98. İstanbul:Tarih Vakfı Yayınları. 173-192.
- Karakaya, H. (2019). Toplumsal cinsiyet bağlamında boşanma/ boşanma süreci ve kadın: elazığ örneği. *Kadın ve Demokrasi Derneği* 4 (2). 261-91.
- Kaya, E. (2021). Bağlanma kuramı çerçevesinde aldatma ve boşanma. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 10.
- Okay, C. (2004). Gary Becker'in iktisadi modelleri üzerine. *Pivolka Dergisi*, 11.
- Öngider, N. (2011). Anksiyete düzeyleri açısından boşanmış ve evli anneler ile çocuklarının incelenmesi. *Noropsikiatri Arsivi*, 48 (1): 66-70.
- Öngider, N. (2013). Bilişsel davranışçı terapinin boşanma sonrasında kadınların depresyon, anksiyete ve yalnızlık semptomlarında etkinliği: bir pilot çalışma. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 2 (3). 147-55.
- Sancaklı, D. (2014). *Boşanmış annelerin ve çocuklarının boşanma sürecine ilişkin yaşantıları*. Maltepe Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı Yüksek lisans Tezi.
- Sarpkaya, A. (2012). Boşanmış kadınlarda toplumsal baskıya direnme stratejileri: Van örneği. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 2, 30-50.
- Sarpkaya, A. (2013). Boşanmış kadınların yaşam deneyimlerine sosyolojik bakış. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 43.
- Sayın, Ö. (2011). Ailenin değişimi. *Sosyoloji Dergisi*, 23-24. 47-58
- Schalkwyk, G. (2005). Explorations of post-divorce experiences: women's reconstructions of self. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 26 (2). 90-97.
- Stevenson, B. (2008). Divorce law and women's labor supply. *National Bureau of Economic Research*.
- Sucu, İ. (2007). *Boşanmış kadınların boşanma nedenleri ve boşanma sonrası toplumsal kabülleri: Sakarya ili örneği*. Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Şentürk, Ü. (2008). Aile kurumuna yönelik güncel riskler. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür Araştırma Dergisi*, 14. 7-31.
- Şentürk, Z. (2019). Sosyal medyanın boşanmaya etkileri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4. 548-555.
- Tarakçı, E. İ. (2021). Disiplinlerarası yaklaşımlarla kadın çalışmaları. Keskin ve Tarakçı (Ed.), *Kadının hakkı ve özgürlüğü bağlamında boşanma* (ss. 202-222). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Turgut, M. (2015). *Türkiye boşanma nedenleri araştırması: TBNA 2014. Araştırma ve sosyal politika serisi*, 23 (Birinci basım). Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Türk Medeni Kanunu. (2002, 1 Ocak). Erişim tarihi: 25 Ekim 2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>.

WOMEN DURING AND AFTER DIVORCE

EXTENDED ABSTRACT:

Aim and Scope: The aim of this study is to examine the positive and negative aspects of women's experiences during and after the divorce, and to evaluate whether different factors - family support, economic freedom, education level, society, children, city/country life, etc. - have an effect on this process. What factors are affected by women when making the decision to divorce; what is the effect of education level, economic freedom, having children on the divorce process and after; what kind of difficulties do women face in their social life after divorce; Are women with children and women without children equally affected by divorce? Answers to your questions will be sought. Of course, the concept of divorce will have other questions to be answered in the context of the changing world with a wide variety of cultures. However, in this study, the phenomenon of divorce will be examined from the point of view of women through these questions in order to draw the boundaries.

Methodology: This is a qualitative, compilation study examining the divorce process of women. The sources used in the article have been obtained from the electronic environment; scientific articles, books, journal publications and ministry research. The study is important in terms of understanding the divorce process and problems of women and what kind of support should be provided. On the other hand, it will also help in which contexts the divorce phenomenon for women should be examined in future scientific studies.

Results, Discussions and Suggestions: Divorce is always a difficult process for women in the production; you may encounter the events you encounter before and after. Tradition, family, masculine system did not want separation; passed out of marriage. divorce material; economic situation, a better future outlook for children, improvements regarding scans of models. related to their time. Until the women's fashion goes out of fashion (children's fashion from late days, etc.) were selected. In addition, they considered the years of marriage from their owners, who were children, as son care.

It has been observed that women need to spend a great deal of effort to rebuild their lives after divorce. The problems were not limited to the divorce process; continued in many ways such as economic, social, social pressure, harassment, loss of prestige. Along with all these problems, women have also experienced many psychological problems such as anxiety. However, women who could get support from their family or a specialist had a more comfortable experience. Women who were not supported by their families were forced. On the other hand, it has been obser-

ved that women with higher education levels are more likely to decide to divorce.

Within the framework of all these studies, a compilation was made of articles that study the problems experienced by women during and after the divorce process. And with the achieved results, women can be brought into social life more; With the cooperation of the state, non-governmental organizations and family, more support can be given to women during and after the divorce process. In addition, it can be studied in the context of gender roles and male violence that does not accept divorce, related to the phenomenon of divorce.

Keywords: *woman, divorce, divorce process, post-divorce, effects of divorce.*

